

Черемисіна Г. О.,

аспірант

Запорізького національного університету

КЕЛЬТО-РОМАНСЬКИЙ СУБСТРАТ СУЧАСНОГО АНГЛІЙСЬКОГО ЛІНГВОКУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ

Анотація. У статті досліджено особливості впливу кельто-романського субстрату на формування англійського лінгвокультурного простору та, відповідно, функціонування кельтських і римських культуро-мовних елементів у сучасній лінгвокультурі Англії. Подано основні визначення поняття лінгвокультурного простору, кельто-романські запозичення були проаналізовані із застосуванням діахронічного та синхронічного методів.

Ключові слова: лінгвокультурологія, лінгвокультурний простір, міжкультурна взаємодія, запозичення.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку мовознавства зумовлений атропоцентричною парадигмою, що спрямовує об'єкт лінгвістичних розвідок у поле культуро-мовної кореляції. У цьому сенсі зростаючий інтерес до особливостей формування національного лінгвокультурного простору не лише є результатом нинішніх глобалізаційних процесів, які актуалізують питання міжкультурного діалогу, а й дозволяє констатувати поступове виділення лінгвокультурології в самостійну лінгвістичну дисципліну, яка однак визнається маргінальною щодо культурології та мовознавства.

Варто зазначити, що на сьогоднішній день сформувалася низка інтерпретацій лінгвокультурного простору: продукт репрезентації в мові фактів культури (М.Ф. Алефіренко); синергетичне поєднання культури та етномовної свідомості (О.С. Кармін); символічна реальність, символічний універсум (Е. Кассирер); простір певного соціуму, об'єднаний загальною культурою та мовою в межах певної держави (В.В. Красних); третя семіотична система, у якій знаки мови виступають «тілами» знаків культури (В.Н. Телія) тощо [1; 2; 3; 4; 7].

На нашу ж думку, *лінгвокультурний простір* як амальгама взаємопов'язаних елементів культури, мови та свідомості є об'єктивно обумовленим явищем, сформованим у межах конкретного оточуючого середовища, тобто за певних природних, кліматичних, соціальних, історичних умов, та являє собою унікальний динамічний феномен соціального характеру.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що сутність лінгвокультурного простору була висвітлена в наукових роботах В.Н. Телії, В.А. Маслової, В.В. Воробйова, М.Ф. Алефіренко, С.Г. Термінасової, В.В. Красних, Е. Кассирера, М.І. Толстої та інших. Однак дослідження ролі кельто-романського субстрату у формуванні й розвитку англійського лінгвокультурного простору є новою сферою наукових розвідок в антропологічній парадигмі мовознавства. Саме тому актуальність нашого дослідження визначається, з одного боку, мовленнєвою й культурологічною цінністю наведеного питання, а з іншого – не-

достатнім висвітленням шляхів формування британського лінгвокультурного простору й результатів впливу сторонніх лінгвокультур на процеси його сучасного оформлення.

Метою статті є розкриття особливостей впливу кельтської та римської лінгвокультури на формування лінгвокультурного простору Англії.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогоднішній день англійська мова являє собою поліетнічне, складноструктуроване, ієрархічне формування абстрактного характеру, яке обслуговує комунікативні, когнітивні та інші потреби різноманітних етносів і соціальних угруповань. Однак первинне насичення британської лінгвокультури новими вербалізованими культурними реаліями відбулося в результаті переселення англосаксів на територію нинішньої Великобританії та подальшого підкорення автохтонного кельтського населення.

Починаючи з IV ст., у період кризи й падіння Римської імперії (V ст.) відбувається процес Великого переселення народів, що змінює «романський» вектор розвитку тогочасної Британії на германський (англосаксонський). Саме період V – IX ст. може визначитися точкою відліку у формуванні англійської лінгвокультури, де вирішальними були такі фактори: відрив германських племен (англів, саксів, ютів, фризів) від своїх континентальних прародичів; завоювання кельтів і подальше «розчинення» романізованої кельтської лінгвокультури; прийняття християнства, що не лише сприяло оформленню писемності та освіченості серед германського населення, а й зіграло визначну роль у його консолідації, заклало підвалини централізації влади; утвердження «саксонської Гептархії» та її подальше об'єднання у 829 р., що сприяло остаточній інтеграції та «зрощенню» тогочасної розгалуженої англосаксонської лінгвокультури [1; 6; 8; 9; 10].

У зв'язку із цим первинному оформленню англосаксонської лінгвокультури сприяли не лише внутрішньодинамічні процеси, до яких можна віднести відрив культури й мови англосаксів від континентальних германських племен та їх подальше об'єднання, а й зіткнення з кельтською та римською лінгвокультурами, що уможливило усвідомлення власної національної лінгвокультурної ідентичності.

Однак варто констатувати, що культуро-мовний вплив від першого контакту з кельтами не був досить вираженим, проте ситуація якісно змінюється в XIV ст., у період активної торгівлі з Шотландією, Уельсом та Ірландією (на ці території було відтиснуто кельтів під час германського вторгнення), коли в англійську лінгвокультуру проникає досить велика кількість кельтських культурних феноменів.

Перша хвиля запозичень із кельтської лінгвокультури найбільшою мірою проявилася в географічних назвах «кельтської Британії». Так, назви багатьох районів на за-

ході й південному заході Англії донині зберігають сліди їх раннього кельтського походження. Кельтські елементи назви міст *cumb* («глибока долина») входять до складу назв *Duncomb, Hollcombe, Winchcombe; torn* («висока скеля, вершина») – *Toireross, Torhill; dun* («укріплене місце») – *Dunedin, Edinburgh, Dunbar, Dundee, Dumbarton; llan* («святиня, церква») – *Llandoverly, Llangollen* тощо. Топоніми кельтського походження складають найбільший відсоток у західній частині сучасної Британії, у Корнуолі близько 80%, у Девоні – 32%, у Суффольке – 21% [6, с. 41].

До старокельтських запозичень можна віднести також такі вербалізовані культурні феномени, як *bin, dunn, brock, gull*. Слід зазначити, що кельтське *brock* в англійській лінгвокультурі не лише із часом стало в синонімічний ряд із загальноживаним *badger*, а й на сьогоднішній день існує тенденція до остаточного витиснення автохтонного значення та здобуття нової експресивної інтерпретації у формі «негідник, брудний тип, злодюжка»: «*Despite his lack of an extensive formal education, brock appreciated its importance*» (BBC, Jun 30, 2013). Розширило свою семантику також слово кельтського походження *gull*, сучасним конотативним значенням якого є «простака, ошуканець» та ад'єктивоване від нього *gullible*: «*In fact, sometimes smarter people are more gullible and dumber people are harder to cheat*» (The Times, Jul 1, 2014).

Однак найбільша кількість кельтських лінгвокультурних елементів була асимільована англійською лінгвокультурою починаючи з XIV ст. внаслідок інтенсифікації економічної співпраці й торгівлі. Так, з ірландського діалекту було запозичено такі слова кельтського походження, як *bog, fun, loop, shanty*, які й нині входять до пласту широкоживаної лексики, не змінивши своєї автохтонної семантики. До кельтських запозичень цього періоду відноситься також назва англійської політичної партії *Tory*, яка була «попередницею» нинішньої партії консерваторів. Первинне тлумачення слова *tory* було «ірландський розбійник», із часом воно набуло значення «той, хто виступає проти англійської революції», нині ж семантичним інтенсіоналом слова *tory* є «консерватор», а ад'єктивованій від нього прикметник набув значення «консервативний»: «*The Tories have been criticised before for taking money from obscure organisations that mask the identity of their donors*» (The Guardian, Jul 5, 2014).

З шотландського (гаельського) діалекту в період XV–XVIII ст. запозичено такі слова широкого вжитку, як *cosy, creel, inch, mackintosh*. Вербалізований культурний феномен кельтів *reel* «котушка», увійшовши до англійської лінгвокультури (кінець XIV ст.), протягом останніх років формує імплікаціонал первинного значення слова за допомогою конотацій «втомлюватися» та «бути шокованим»: «*Sometimes I even get reeled in more than my own children*» (US News, Aug 6, 2014); «*I am stunned and just reeling from the news of Robin Williams' death*» (The Guardian, Aug 11, 2014).

Невелика кількість кельтських елементів увійшла до лінгвокультури Англії з кимрського діалекту, який був розповсюджений в Уельсі. До них відносяться загальноживані слова *clutter, flummery*, у тому числі інтернаціоналізм *flannel* та історизми *bragget* («напій із меду та солоду»), *coracle* («рибальний човен»), *cromlech* («друїдський пам'ятник»). Слово *clutter*, увійшовши до англійської

лінгвокультури, починаючи з XVI ст. отримує додаткові конотативні значення «метушня, безлад, хаос»: «*Spencer-Percival wanted to get rid of the clutter that surrounded him and raise as much money as he could to invest in his new venture*» (The Times, Aug 8, 2014); «*A relaxing workspace is not cluttered with papers, receipts, and miscellaneous junk*» (The Times, Jul 21, 2014).

Кельто-уельське слово *flummery* («каша»), зберігши й автохтонне значення слова, отримало також додаткову інтерпретацію в англійській лінгвокультурі – «пусті, марні компліменти, дрібниці»: «*Yet there they are, doing the job properly at last, avoiding fanfare and flummery, earning the right to admiration*» (The Guardian, Jun 20, 2012).

Варто зазначити, що певна кількість кельтських вербалізаторів культурних феноменів надійшла до англійської лінгвокультури шляхом посередництва інших європейських мов. Адже кельтські племена до витиснення їх римлянами й германцями, що відбувалося переважно в I ст., займали Британію та більшу частину Європи, ставши таким чином прашурами сучасних лінгвокультур європейських держав, транслюючи власні автохтонні феномени матеріальної й духовної культури.

Так, через французьку мову було запозичено одиниці, які вербалізують кельтські культурні феномени, що нині входять до пласту загальноживаної лексики англійської мови: *beak, budget, clock*. Однак кожен із цих кельтських елементів розширив імплікаціонал новими конотативними значеннями. Наприклад, слово *budget*, яке входить до англійської лінгвокультури (приблизно XV ст.) зі значенням «сумка, гаманець», уже у XVIII ст. отримує своє сучасне «фінансове» тлумачення, витісняючи таким чином первинне значення до імплікаціоналу слова. Подібні процеси відбуваються із семантикою кельтського *clock*, із переходом автохтонного значення «дзвінок» до периферії сучасного смислового ядра лексичного значення слова.

Детально описаними в сучасній лінгвістиці є запозичення з римської лінгвокультури, тому ми систематизуємо основні положення щодо латинських запозичень. Так, вітчизняні й зарубіжні лінгвісти, зокрема В.П. Секірін, Дж. Алджео, С. Огілві, К. Мілфорд, М. Хейес, простежують три хвили латинського впливу в староанглійський період:

– латинські континентальні запозичення – запозичення нульового періоду, засвоєні не в період перебування на території Англії (до V ст.): *mint, dish, ounce, pound, chest, wine, cheese, butter, pepper, mile, pear, peach* тощо;

– латинізми, які проникли до англійської лінгвокультури опосередковано – шляхом завоювання кельтів, які вже були попередньо романізовані (V–VI ст.): *kettle, shrine, linen, line, purple, sock, butter, cheese* тощо;

– латинські слова, пов'язані з періодом прийняття християнства в Англії, що також включали запозичення з області освіти, науки й літератури (VI–VII ст.): *belt, candel, altar, creed, disciple, temple, mass, school, priest, devil, camel, cancer, fenix, leo* (сучасне *lion*), *locust, lobster, pard* (сучасне *leopard*), *canon, cranio* (сучасне *chronicle*), *fers* (сучасне *verse*), *grammatik* (сучасне *grammar*) тощо [6; 8; 9; 10].

Варто зазначити, що первинні запозичення з римської лінгвокультури мали конкретний і побутовий характер, оскільки за рівнем свого розвитку англосакси ще не могли осягнути весь лінгвофілософський спектр римської ци-

вілізації. У результаті запозичення вербалізованих культурних феноменів римської лінгвокультури мали суто практичне значення. Проте ситуація якісно змінюється з прийняттям Англією християнства та широким розповсюдженням класичної літератури, відкритими стали також наукові й філософські концепції греків і римлян, що у свою чергу спричинило активний розвиток власної лінгвокультури. Однак приток латинських запозичень значно виріс у результаті норманського завоювання Англії (1066 р.) та був здебільшого результатом нормано-французького світського, а не римського релігійного впливу.

Висновки. Національний лінгвокультурний простір є динамічним утворенням соціального характеру, яке може існувати лише в безпосередній кореляції з політичними, соціальними, економічними умовами життя країни. Саме тому національна лінгвокультура є самоорганізованою комплексною системою, яка здатна не лише контролювати й упорядковувати внутрішньорегіональні динамічні процеси, а й «поглинати» інновації, принесені з інших лінгвокультур.

Тим самим можна наголосити на тому, що на формування лінгвокультурного простору таким, яким він представлений нині, вплинуло багато географічних (наприклад, умови проживання), історичних (економіко-політичних, соціальних) факторів, що є суто специфічними й унікальними для кожної окремо взятої країни. Варто зазначити, що хоч англійська лінгвокультура формується на культурно-мовному субстраті германських племен (англи, сакси, юти, фризи), кельтська лінгвокультура, її подальша романізація та підкорення германцями мала неабиякий вплив на історичне оформлення культури й мови англо-саксів.

Не лише кельто-романські мовні елементи, що відбивають відповідні культури, розширили словниковий склад англійської мови, причому більшість із них визнаються словами широкого вжитку, а й дифузія кельто-романської та англо-саксонської лінгвокультур сприяла входженню нових компонентів культури, які на сьогоднішній день здебільшого формують ціннісно-смысловий каркас англійського лінгвокультурного простору.

Література:

1. Алефиренко Н.Ф. Лингвокультурология. Ценностно-смысловое пространство языка / Н.Ф. Алефиренко. – М. : Флинт ; Наука, 2010. – 224 с.

2. Кармин А.С. Культурология : [лекционный курс] / А.С. Кармин. – 2-е изд. перераб и доп. – СПб. : Лань, 2003. – 926 с.
3. Кассирер Э. Философия символических форм / Э. Кассирер. – М. ; СПб. : Университетская книга. – 2002. – Т. 1. – 272 с.
4. Красных В.В. Этнопсихоллингвистика и лингвокультурология : [лекционный курс] / В.В. Красных. – М. : Гнозис, 2002. – 284 с.
5. Маслова В.А. Лингвокультурология : [учеб. пособие для студ. высш. учеб. завед.] / В.А. Маслова. – М., 2001. – 208 с.
6. Секирин В.П. Заимствования в английском языке : [монография] / В.П. Секирин. – К. : Изд. Киевского ун-та, 1964. – 152 с.
7. Телия В.Н. Русская фразеология: семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты / В.Н. Телия. – М. : Языки русской культуры, 1996. – 288 с.
8. Algeo J. The origins and development of the English language / J. Algeo, C. Butcher. – Cengage Learning, 2013. – 355 p.
9. Ogilvie S. Words of the world: a global history of the Oxford English Dictionary / S. Ogilvie. – New York : Cambridge University Press, 2012. – 233 p.
10. Millward C.M. A biography of the English language / C.M. Millward, M. Hayes. – Cengage Learning, 2011. – 463 p.

Черемисина А. О. Кельто-романский субстрат современного английского лингвокультурного пространства

Аннотация. В статье исследованы особенности влияния кельто-романского субстрата на формирование английского лингвокультурного пространства и, соответственно, функционирование кельтских и римских культурно-языковых элементов в современной лингвокультуре Англии. Представлены основные определения понятия лингвокультурного пространства, кельто-романские заимствования были проанализированы с применением диахронического и синхронического методов.

Ключевые слова: лингвокультурология, лингвокультурное пространство, межкультурное взаимодействие, заимствования.

Cheremysina A. Celtic-Roman substrate in modern English linguocultural space

Summary. The article deals with the studies of Celtic-Roman substrate influence on the formation and development of English linguocultural space. Represented else are the functions of the Celti-Roman cultural and lingual elements in modern linguoculture of England. Basic definitions of linguocultural space are given and analysis of Celtic and Roman loan-words are provided.

Key words: linguoculturology, linguocultural space, cross-cultural interaction, loan-words.